www.etnolog.org.ua

Куліша, дослідник пізнає очевидний і тому парадоксальний висновок: "Європі він (П. Куліш — Ю. П.) проповідує хуторянську Україну. Не урбанізацію повинен мати на оці соціальний реформатор, а дезурбанізацію, "селянизацію", чи ж то пак фермеризацію. В українському хуторянстві Куліш бачитъ ключ до розв'язання соціальних і духовних проблем Європи" [11]. У 20-х рр. XX ст. М. Хвильовий у статтях "Камо грядеши", "Думки проти течії", "Україна чи Малоросія?" провістить, що вже гряде "великий азіатський Ренесанс", епоха духовного Відродження людства.

7. Чоловік — жінка

Із антитези "серце" — "голова" П. Куліш розгортає і протиставлення чоловіка жінці. Воно відчутне і в особистих стосунках з жінкою (Куліш і Милорадовичівна. Куліш і мати М. Гоголя), і в жіночих типах (Катруся в "Байді", Маруся Богуславка, Хадиза в "Магометі і Хадизі"). Куліш фіксує у цій антитезі певну філософію культури, в якій жіноче начало стоїтъ на першому місці, бо жінка менше живе розумом, більше серцем. Тому поет "шукає — викликає": "Орлицю сміливу, крилатішу від орла..." ("Шуканне — викликанне). Куліш переконаний у тому, що "женщина — пророк нової віри..., бо дух наш робиться в душі жіночій, дух повен жертви, повен занедбання себе самого для добра людського..." (*Магомет і Хадиза*). У "Підспіві" до поеми "Маруся Богуславка" митець розробляє мотив шани жінці — вінцю краси, "скарбниці чувства" — за "чисте" і "віще" серце. Бо жінки — "пророчиці любови", що "нову нам жизнь віщуютъ" "в розкішних... раях-хуторах".

Отже з усього сказаного зробимо висновок: П. Куліш вважає, що "серце" людини має можливістъ глибше пізнати світ; розум же, "зовнішнє" у ній складає надбудову, цивілізацію. Гармонія Майбутнього має виростати з "серця". Думки Куліша виростали на грунті традиції української філософії і багато в чому суголосні ідеям Г. Сковороди, М. Гоголя, П. Юркевича, М. Костомарова.

П. Куліш жив свідомістю "чудесного шляху", що є єдино можливий для "воскресення" України. Він свідомий власного покликання, бо "відчував Господню руку, простерту над ним". У листі до Милорадовичівни від 18.02.1857 поет запише: "Що, коли мої великі муки сердечні, мої помисли нікому не висповідані, оберне дух Господень на велике, негибнущеє для потомства діло?".

Суми

[1] Див.: *Грінченко Б.* Перед широким світом. — К., 1907. — С. 155; *Єшан М.* Боротьба генерації і українська література // Українська хата. — 1911. — Кн. 1. — С. 33.
[2] Див. дет.: *Єфремов С.* Без синтезу // *С. Єфремов.* Літературно-критичні статті. — К., 1993. — С. 233.
[3] *Петров В.* Куліш в 50-і роки. — К., 1929. — С. 10.
[4] *Чижевський Д.* Нариси з історії філософії на Україні. — К., 1992. — С. 156.
[5] *Маланюк Є.* В Кулішеву річницю // *Є. Маланюк.* Земна мадонна. — Братислава, 1991. — С. 310—311.
[6] *Чижевський Д.* Нариси... — С. 156.
[7] *Там же.*
[8] Із листа П. Куліша до дружини Г. Барвінок від 12.I.1857.
[9] *Чижевський Д.* Нариси... — С. 161.
[10] *Петров В.* Хуторянство і Європа. Хроніка 2000. — 1992. — № 2. — С. 74.
[11] *Там же.* — С. 75.

Михайло Чорнописький

"ЧЕРЕМОШ" НА БАТЬКІВЩИНІ ОСКАРА КОЛЬБЕРГА

Від 30-го травня до 2-го червня ц. р. у польському місті Пшисуха відбувалися традиційні щорічні 38-і урочистості, присвячені видатному фольклористові, етнографу і композиторові Оскарові Кольбергу. У цьому містечку Мазовії (Мазовша), нині повітовому центрі Радомського воєводства, 22 лютого 1814 р. народився корифей польської народознавчої науки

www.etnolog.org.ua

(помер 3 червня 1890 р. в Кракові, де і похований). 11 листопада 1960 р. місцеві мешканці, переважно вчителі шкіл, заснували в Пшисусі Культурне Товариство ім. Оскара Кольберга. На пошанування пам'яті вченого-народознавця Товариство 4-го червня 1960 р. започаткувало щорічні Кольбергівські Дні. До їх програми входять науково-популярні сесії на теми фольклору, фольклористичні семінари про життя і діяльність О. Кольберга, а з 1977 р. ще й огляди фольклорних колективів, співаків, танцюристів, музик, виставка народної творчості — гаптування, ткацтво, витинанки, різьблення, художнє ковальство тощо зі всіх повітів Радомського воєводства. Таким чином Товариство ім. О. Кольберга проводить велику культурно-просвітню роботу, сприяє розвитку народної творчості, щорічно відзначає нагородами колективи та окремих виконавців, які розвивають традиційне народне мистецтво й обрядову культуру краю.

Правління Товариства підтримує тісні зв'язки з іншими культурно-просвітніми товариствами країни, з установами Польської Академії Наук в Кракові, з науковцями і діячами культури в багатьох містах Польщі. 1974 року, у 160-ліття від дня народження О. Кольберга, за ініціативою і допомогою Товариства у Пшисусі відкрито музей ім. О. Кольберга, для якого місцева влада виділила розкішний будинок у колишній садибі вельможного пшисуського дідича Дембінського. До речі, Товариство опікується могилою свого патрона у Кракові — щорічно делегує туди свого представника для впорядкування місця вічного спочинку вченого. Товариство ім. О. Кольберга за свою активну культурно-просвітню працю має високу шану від міністерства культури, матеріальну підтримку від воєводського та повітового урядів.

На цьогорічні Кольбергівські Дні Товариство ім. О. Кольберга і уряд ґміни й міста Пшисуха запросили з України народний ансамбль пісні і танцю "Черемош" Львівського державного університету ім. І. Франка та науковця з кафедри української фольклористики університету. Дощова холодна погода не завадила нам відчути тепло і сердечну щирість, з якою нас прийняли Голова Товариства ім. О. Кольберга, поважний педагог, директор місцевої середньої школи № 1 п. Мечислав Вжесень, палкий аматор народної пісні, Голова міської Ради п. Станіслав Бабінський, діяльний бурмістр ґміни і міста Пшисуха, магістр-інженер п. Антоні Капуста. Їх щира гостинність, прихильність та доброзичливість громадськості нас приємно вразили, а прощальна екскурсія по пам'ятних місцях Варшави, яку провів п. Мечислав Вжесень, його по-батьківському турботливі проводи глибоко зворушили всіх.

Народознавча спадщина О. Кольберга в Україні викликає особливе зацікавлення, бо в своїй 40-томній монументальній праці "Народ, його звичаї, спосіб життя, мова, перекази, прислів'я, обряди, пісні, ігри, музика і танці" (1857—1890) 8 томів невтомний народознавець присвятив фольклорно-етнографічним матеріалам із Західної України. Це 4 томи "Покуття" (1882 — 89), 2 томи "Холмщина" (1890 — 91), по одному тому "Перемишлянщина" (1891), "Волинь" (1907), а також низка публікацій, як "Казки з Полісся", "Весільні звичаї та обряди з Полісся" (1889) і ін. У планах ученого, як відомо з його листів, були ще й інші фольклорно-етнографічні монографії, присвячені Західному і Східному Поділлю (за тодішньою термінологією, галицькому і російському Поділлю), Україні, тобто тій частині Центральної і Східної України, яка тоді була під окупацією Російської імперії.

За життя О. Кольберг встиг видати або підготувати тільки 36 томів зібраного матеріалу, наступних декілька томів видали уже по його смерті учні і послідовники вченого, а значна частина зібраного залишилася в його архіві. Тепер Польське Народознавче Товариство здійснює видання всієї спадщини О. Кольберга, що буде складати близько 90 томів. Розпочате це видання в 1960 р. за ухвалою уряду до 1000-ліття польської державності. Перші 36 томів перевидано фототипічним способом, інші готує спеціальна редакція Товариства у Познані. Воно охоплює не тільки народознавчі матеріали з різних етнографічних регіонів Польщі, України,

www.etnolog.org.ua

Білорусі та інших слов'янських країн (західних і південних), але й твори музичні, статті і дослідження, листи, біографічні матеріали, доповнення і коментарі до попередньо виданих томів, різноманітні покажчики і довідники (предметні, етнографічні, іменні, фольклорних творів) до всього монументального видання спадщини вченого.

Для українських народознавчих інституцій і вчених праця задля пошанування спадщини О. Кольберга польськими народознавцями може служити добрим прикладом бережливого ставлення до духовних скарбів народу і прикладом стимулювання розвитку народної творчості у наш час. З 1977 р. Кольбергівські Дні на його батьківщині поєднуються з воєводським переглядом фольклору і народного вжиткового мистецтва. На цьогорічних урочистостях ми були свідками і учасниками вже 21-го такого фестивалю. У Пшисусі для цього збудована спеціальна літня естрада, своє "Співоче поле" — "мушля". На жаль, холодна дощова погода не дозволила нею скористатися, довелося всі імпрези проводити у просторому, але затісному для такого велелюддя Будинку культури.

Нам з України було дуже цікаво слухати і спостерігати виступи фольклорних колективів та індивідуальних виконавців, які в автентичному народному вбранні представляли родинні та календарні обряди, інтерпретували різні жанри пісенно-музичного фольклору з багатьох повітів Південної Мазовії. Мимоволі згадувалися наші українські народні пісні й обряди, мимоволі вони порівнювалися з польськими, і впадало в око, що в тих співах і дійствах, у способі фольклорної інтерпретації їх змісту, в мелодиці і ритміці відчутний перегук споріднених етнокультурних явищ, що історична вісь тих етнокультурних координат значно яскравіше проступає у горизонтальному (схід — захід), ніж вертикальному напрямках. Думалося: як добре, що нині цю вісь не розрубують завойовники імперською залізною завісою-заслоном, що народи-сусіди з незапам'ятних часів нарешті зможуть спілкуватися, як добрі приятелі.

У програмі Кольбергівських Днів традиційною є і науково-популярна конференція. Відбувалася вона у бібліотечній залі 31-го травня у Будинку культури. Керував нею Голова Товариства ім. О. Кольберга п. Мечислав Вжесень. Магістр Тереза Осуховська доповідала про народну культуру Пшишуської землі, доктор Стефан Росінський — про культуру Радомського краю, доктор Ян Лучковський — про наукову діяльність доктора-народознавця Яна-Петра Декавського. Автор цих рядків виступив з доповіддю "О. Кольберг і Покуття", аналізував найвизначніше регіональне дослідження вченого з українських теренів в історичному, культурологічному та народознавчому аспектах. Уродженцю Покуття, для якого зібраний Кольбергом майже 150 років тому фольклорно-етнографічний матеріал з дитинства рідний і близький, а сходжені вченим покутські села фізично зримі у пам'яті, була підстава сказати польській аудиторії, що їх краянин залишив нам золотий скарб, ціна якого з кожним століттям збільшуватиметься. З дистанції нашого часу, після страхітливих світових воєн, після варварського викорінення національних народних традицій окупаційним режимом, добре видно, що без Кольбергових записів пісень з мелодіями, танців, казок, обрядових дійств, етнографічних деталей та ще й з графічними ілюстраціями багато чого назавжди було б втрачене для нащадків. Недарма ще за життя О. Кольберга його працю високо оцінив І. Франко, присвятивши йому свій збірник прислів'їв з Галичини і Буковини (1888), а Кольбергів молодший сучасник, корифей українського народознавства В. Гнатюк відзначив, що Кольберг стоїть "о ціле небо вище від інших його земляків-етнографів".

До гостей з України зі щирим зацікавленням і симпатією поставилися не тільки польські інтелектуали, а й широка публіка. На концерті "Черемоша", повторюваному вже вдруге в Пшисусі, на завершенні Днів Кольберга і XXI воєводського перегляду фольклору у переповненому Будинку культури, як кажуть, не було де голці впасти. Після багатьох номерів зал вибухав дружним громом оплесків, бажанням повторити, вигуками "Слава

www.etnolog.org.ua

Україні!" Люди розуміли все без перекладу, були в захопленні від краси народного одягу, народних пісень, граційної відточеності танців, гармонійної злагодженості хору, колоритної барвистості музичного супроводу.

Дні Кольберга у Пшисусі — то було справжнє свято народного мистецтва, свято, що підносить культуру буднів, служить доброю школою сучасникам, як треба шанувати свою національну культуру, а не бездумно мавпувати чужий модний ерзац. Треба сказати, що урядові і громадські чинники у наших сусідів по-справжньому дбають про культурний розвиток краю. На пам'ятку маємо яскраві, високої поліграфічної якості краєзнавчі буклети, путівники, поштівки, нариси про Пшисуху, про музей О. Кольберга, про Радомське воєводство, про його історичні, культурні, природні пам'ятки, про природні скарби Мазовії. Краєзнавче товариство в Радомі на 1997 рік дбайливо оформленою книжечкою видало "Календар імпрез" воєводства з докладною помісячною інформацією, про заплановані на цілий рік культурні, спортивні, туристичні заходи, їх організаторів, туристичні маршрути. Окрім цього, Радомське туристичне бюро ("ізба") видає докладний довідник "Туристичний інформатор". У такій атмосфері і місцеві фольклористи можуть зреалізувати свої старання. Наприклад, у сусідньому повіті Вєнява гмінний осередок культури декілька років тому видав збірку "Народні пісні (весільні, дожинкові і різні)" — працю Станіслава Амброжика, в якій професійно подано 80 творів з нотами. Така регіональна збірка, хай тільки накладом 200 примірників, є чи не найкращим продовженням традицій безсмертного Кольберга.

Свідченням дбайливого ставлення до народного мистецтва і культури була присутність на Кольбегівському фестивалі міністра справ стратегічних (планування) з Варшави, двох послів до сейму, радомського воєводи, адміністраторів відділу культури, урядовців різних повітів. Після заключного концерту "Черемоша" у Будинку культури на сцену до гостей з України вийшли всі високі урядовці й організатори фестивалю. Серед іншого, звертаючись до зали, воєвода сказав, що польська громада мала змогу переконатися, що культура до їхнього краю іде не тільки із заходу, а й зі сходу. Після подяки гостинним господарям від адміністрації Львівського університету, що її висловив доцент Володимир Працьовитий, публіка стоячи проспівала нам польське поздоровлення "Сто лят", а "Черемош" взаємно відповів українським "Многая літ".

На зібранні урядовців та організаторів фестивалю після його завершення воєвода, міністр, посли дали йому високу оцінку. Участь гостей з України, як висловився воєвода, послужить формуванню клімату нових добрих стосунків між сусідами, встановленню безпосередніх людських контактів, що не менш важливо, ніж дружні взаємини між нашими президентами й урядами.

Львів

ОЙ ЗІЙШЛА ЗОРЯ

(Кант про Почаївську Божу Матір)

Ой зійшла зоря вечоровая,
Над Почаєвом встала,
Виступало турецьке військо,
Як та чорна хмара.

Турки з татарами брами облягли
Монастир звоювати.
Матір Божая, Почаївська,
Буде нас рятувати.

Отец Залізо з келії вийшов
Та слізьми умліває:
Ой рятуй, рятуй нас, Божая мати,
Монастир загибає.

Ой вийшла, вийшла Божая Мати,
На хресті вона стала.
Кулі вертала, турків вбивала,
Монастир врятувала.

А ми люди, все християни,
До Бога всі вдаряймо.
Матері Божій Почаївській
Поклін всі воздаваймо.